

บทคัดย่อ

ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษา "สถานภาพทางสังคม สภาพชีวิตความเป็นอยู่ ปัญหาที่เสี่ยงต่อการที่จะทำให้เกิดปัญหาสังคม ศึกษาการได้รับโอกาสหรือสวัสดิการต่างๆจากรัฐ ของกลุ่มคนเก็บขยะยังชีพ หรือ "คนหลืบ" โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) อาศัยกรอบแนวคิดเรื่องการแบ่งช่วงชั้นทางสังคมและพื้นที่ทางความหมาย

ผู้วิจัยเริ่มต้นเก็บข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคนจนและคนด้อยโอกาส เพื่อให้เกิดแนวคิดที่ชัดเจนเกี่ยวกับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคม แล้วจึงเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพเก็บขยะเพื่อการยังชีพ ในพื้นที่บริเวณกองขยะภายในโรงงานกำจัดขยะหรือสถานที่กำจัดมูลฝอยแบบฝังกลบเทศบาลนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช หลังจากนั้นจึงศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องกับคนเก็บขยะเพื่อการยังชีพ พร้อมทั้งศึกษาข้อมูลภาคสนาม ซึ่งใช้ทั้งการสังเกต การพูดคุยสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ตลอดจนการประชุมกลุ่ม (Focus Group) เพื่อให้กลุ่มคนที่มีปัญหาคล้ายคลึงกัน ได้มีโอกาสมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและนำเสนอถึงปัญหาต่างๆ เพื่อให้เกิดความหลากหลายทางความคิดและหาข้อสรุปร่วมกันในระดับหนึ่ง

ผลการศึกษาพบว่า การมีอาชีพที่ขึ้นอยู่กับขยะของกลุ่มคนหลืบ ทำให้คนกลุ่มนี้ค่อนข้างเสี่ยงกับการเกิดโรคต่างๆ เพราะส่วนใหญ่ขาดความรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรคภัยต่างๆที่เกิดจากขยะเป็นตัวแพร่เชื้อ ทำให้คนกลุ่มนี้มีปัญหาด้านสุขภาพอนามัย นอกจากนี้คนกลุ่มนี้ยังมีปัญหาอีกหลายด้าน เช่น ปัญหาด้านค่าครองชีพ ที่รายรับไม่เพียงพอกับรายจ่าย จนก่อให้เกิดปัญหาการกู้หนี้ยืมสินทั้งในระบบและนอกระบบตามมา ปัญหายาเสพติด เนื่องจากต้องการให้ร่างกายสามารถทำงานได้ตลอดทั้งวัน กลุ่มคนกลุ่มนี้ต้องหันไปพึ่งพายาเสพติดบางประเภท โดยเฉพาะยาบ้าและใบกระท่อม ปัญหาคนเถื่อน เพราะไม่มีบัตรประจำตัวประชาชนและสำเนาทะเบียนบ้าน ทำให้สูญเสียโอกาสในการเข้าถึงสวัสดิการหรือการสูญเสียสิทธิบางอย่างที่ควรจะได้รับรวมทั้ง ปัญหาครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการหย่าร้าง อีกทั้งยังขาดการยอมรับจากกลุ่มคนในสังคมบางกลุ่ม

ในมุมมองต่ออาชีพนั้น แม้นคนส่วนใหญ่จะมองข้ามและไม่ให้ความสนใจหรือไม่ให้ความสำคัญกับอาชีพที่ขึ้นอยู่กับขยะ มองว่าเป็นสิ่งสกปรกและน่ารังเกียจ แต่คนกลุ่มนี้กลับสะท้อนมุมมองในอาชีพของตนเองว่า ด้านบวก เป็นงานอิสระ จะหยุดเมื่อไรก็ได้ ไม่มีเจ้านาย ทำตอนไหนก็ได้ สุจริต ไม่ต้องขอใครกิน รายได้ดีกว่าหลายๆอาชีพ ทำแล้วสบายใจ ขณะที่ในอีกด้านหนึ่งซึ่งเป็นด้านลบนั้น คนกลุ่มนี้มองอาชีพของตนเองว่าเป็นงานที่ต่ำต้อย ทำงานหนัก สกปรก เสี่ยงอันตราย อาย หาของยาก ราคาไม่ดี ต้องทำเพราะไม่มีทางเลือกที่จะทำอาชีพอื่น

ด้านความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและสังคม พบว่า กลุ่มคนเก็บขยะยังชีพมีความสัมพันธ์กับกลุ่มบุคคล 3 กลุ่ม คือ (1) ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนเก็บขยะยังชีพด้วยกัน มีทั้งความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ค้ำจุนช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และความสัมพันธ์ที่อยู่บนพื้นฐานของความขัดแย้ง อันเนื่องมาจากการแย่งชิง

เพื่อให้ได้มาซึ่งการครอบครอง "ขยะ" (2) ความสัมพันธ์ระหว่างคนเก็บขยะยังชีพกับคนขับรถขนขยะ เป็นความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน และ (3) ความสัมพันธ์ระหว่างคนเก็บขยะยังชีพกับคนรับซื้อขยะ เป็นความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์สมัยใหม่ ที่มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างคู่ค้า กล่าวคือ ผู้รับซื้อขยะจะเป็นผู้ผูกขาดและควบคุมระบบการซื้อขายด้วยข้อมูลและการตั้งราคาขยะ รวมทั้งการตั้งเกรดขยะที่เป็นสินค้า โดยกลุ่มคนเก็บขยะยังชีพไม่สามารถต่อรองเรื่องต่างๆได้

นับวันกลุ่มคนหลืบหรือคนเก็บขยะยังชีพจะถูกเบียดขับออกไปสู่พื้นที่ความเป็นชายขอบมากยิ่งขึ้น หากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังนิ่งเฉยไม่ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือ คนกลุ่มนี้อาจจะตกขอบไปจากสังคมก็เป็นได้ และเมื่อนั้นอาจก่อให้เกิดปัญหาต่างๆที่ต้องตามแก้ก็มากมาย

ดังนั้นรัฐจึงควรเริ่มต้นด้วยการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรคภัยที่เกิดจากขยะเป็นตัวแพร่เชื้อ เพื่อให้พวกเขาสามารถประกอบอาชีพได้บนพื้นฐานของความปลอดภัย และให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดสร้างสาธารณูปโภคที่จำเป็นในบริเวณโรงงานกำจัดขยะ โดยเฉพาะห้องน้ำห้องส้วม รวมทั้งการส่งเสริมด้านการประกอบอาชีพเสริม ผนวกและสร้างโอกาสให้คนรุ่นลูกรุ่นหลานของคนเก็บขยะยังชีพได้เข้าไปอยู่ในพื้นที่อื่นในสังคม มิต้องสืบเชื้อสายความเป็น "คนชายขอบ" หรือ "คนหลืบ" และที่สำคัญ สังคมต้องเปิดใจกว้าง ไม่ควรจำกัดโอกาสที่จะให้คนเก็บขยะยังชีพเข้าถึงสวัสดิการหรือทรัพยากรต่างๆทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม